

Post-historikern

Klas-Göran Karlsson

Med rubriken "Post-historikern" vill jag inte hävda att den professionelle historikern är på väg att försvinna som yrkeskategori, eller att historikerns specifika kompetens skulle sakna relevans i vårt samhälle. Inte heller vill jag reflektera över varför många historiker numera tycks ägna långt större tid åt att skicka e-post än att skriva böcker, även om detta med tanke på den fortgående byråkratiseringen av våra universitet och vårt yrke onekligen vore angeläget att fundera över. Inte heller vill jag göra något stort nummer av att vår teoribildning så ofta tycks innehålla prefixet "post" för att indikera en skeptisk attityd till gamla vetenskapliga hållningar, medan vårt empiriska arbete långt mer sällan bär vittnesbörd om att vi lämnat en traditionell syn på historia som vetenskap.

Däremot skulle jag här vilja hävda att vi historiker som yrkesgrupp skulle behöva fundera oftare, mer explicit och mer mångfasetterat på våra samhällliga roller och uppgifter, och att vi borde utveckla vår självförståelse och verksamhet i enlighet med detta, i en "post-historisk" riktning. Pluralformerna är således viktiga. Vi kan inom de tre uppgifter som vi som universitetsanställda är satta att utföra, forskning, undervisning och den utåtriktade verksamhet som går under beteckningen "tredje uppgiften", bedriva många slags arbeten, och samhället har utan tvekan stort behov av dem alla. Det är viktigt att reflektera över dessa samhällliga uppgifter och relationen dem emellan, trots den uppenbara risken att man, när man talar om den egna professionella identiteten, blir högstämnd och lätt patetisk, alternativt slår in öppna dörrar eller ådrar sig kollegers vrede. Självreflexivt arbete har vi visserligen ägnat oss åt även tidigare i historien. En amerikansk kollega, Howard Beale, hävdade redan för sextio år sedan, i en tidig efterkrigstid då han upplevde att historievetenskapen snabbt tappade mark i förhållande till instrumentellt nyttigare samhällsvetenskaper:

If we historians are going to perform effectively our function of presenting the past to the present for the sake of the future and not become futile pedants, we must undertake a searching self-examination of the value of our own teaching and writing.¹

I dag ser hotbilden annorlunda ut. I denna text kommer jag icke desto mindre att argumentera för att den tid vi nu verkar i borde kräva att vi ägnar särskilt intresse åt frågor om vår identitet och funktion som professionella historiker.

Identiteten

När får man kalla sig historiker? Vi har som bekant ingen namnskyddad yrkesexamen, och historikern saknar därför läkarens och revisorns möjlighet att hävda sin auktoritet genom epitetet "legitimerad" respektive "auktoriserad". Läkarlegitimiteten innebär att man får förskriva läkemedel för att hålla människor friska, medan revisorsauktoriseringen är en nödvändighet för att bli vald till revisor på bolagsstämman och hålla företaget friskt. När har man då som historiker motsvarande exklusiva samhällliga och professionella legitimitet? Ett traditionellt svar är när man hämtat ut sin doktorexamen. Då kan man med viss exklusivitet få en fast tjänst vid en högre läroanstalt och där bedriva forskning och undervisning.

Men vad kan en legitimerad historiker som ingen annan kan och som kommer samhället till nytta? Vilken sorts hälsovård bedriver vi? Har vi specialist- eller generalistkompetens, eller bådadera? Med tanke på den innehållsligt allt snävare forskarutbildning som vi bedriver, där allt mer av kurslitteraturen återfinns också i avhandlingens referenslista, skulle jag sätta vissa frågetecken för den senare. Om vi blir historiker först när vi får en lektorstjänst, är risken uppenbar att vi är illa rustade särskilt när vi sätts att undervisa på breda kronologiska kurser. Forskar vi och lär ut historia utifrån idén att det vi gör skall komma det nutida och framtida samhället till nytta, eller verkar vi efter devisen att historien lever bäst sitt eget liv, så ostörd av nuets behov och intressen som möjligt? Sådana grundläggande frågor om historiedisciplinens medel och mål kan mångfaldigas, och svaren är vi sällan särskilt ense om.

Under en av de första föreläsningar jag åhörde på Historiska institutionen i Lund i slutet av 1970-talet, framsynt nog ägnad just historikerns plats i samhället, slog min lärare – den bästa jag någonsin haft – Lars-Arne Norborg med emfas fast att historikern inte bara är lärare, forskare och intellektuell, utan också statstjänsteman. Hans konstaterande har följt mig genom karriären. Inte minst kan detta ha att göra med att jag och många kollegor i min generation hade utbildat oss till ämneslärare i historia i det statliga skolväsendet innan vi började forskarutbilda oss, en naturlig följd av att det vid Lundainstitutionen vid denna tid fanns två professorer och två lektorer i historia, och därutöver inte många fler fast anställda. Läraryrket var den trygghet som universitetsvärlden vid denna tid inte kunde erbjuda.

Sedan mitt första möte med Lars-Arne har antalet professionella historiker ökat dramatiskt, och därmed antalet monografier, projektansökningar och akademiska kurser. Däremot är jag inte säker på att antalet statstjänstemän ökat, åtminstone inte om man utgår från historikernas självförståelse. Det är dessutom bara ett fåtal yngre historiker som har lärarutbildning i historia.

Men borde det faktum att det absoluta flertalet av oss är i statens tjänst betyda något annat än att vi får vår försörjning från den? Begreppet statstjänsteman signalerar för många att vi går i maktens ledband och avsäger oss den självständigt analyserande och kritiskt granskande uppgift som är flertalet historikers livsluft. Om det är riktigt illa kanske statstjänstemannen historikern rentav går i tjänst hos myndigheter som Forum för levande historia.

För mig indikerar tjänstemannarollen dock inte en servil hållning gentemot statsmakten, det för tillfället regerande partiet eller en dominerande ideologi. Många års studier av sovjetiska historikers intima förhållande till den politiska och ideologiska makten har vaccinerat mot en sådan. Självklart skall historikern inte använda sin kunskap till att rättfärdiga det orättfärdiga eller tvärtom, men en sådan etisk bedömning bör historikern inte bara göra av sin relation till staten och dess institutioner, utan också till fackföreningar, medier och alla andra som efterfrågar historikerns tjänster. Det är inte svårt att skriva under på ett antal namnkunniga internationella kollegors programmatiska inställning: "All historians have, in effect, a duty of discontent."²

Däremot ligger det i denna roll en programmatisk öppenhet mot samhället. Den kritiska rollen måste ha en konstruktiv motpart. Historia är ett kommunikativt ämne, och saknar i mina ögon värde om ämnet inte brukas och förmedlas i en både inom- och utomvetenskaplig kontext. Att bygga murar mellan dessa kontexter är högst olämpligt. Det betyder att historikern bör ta sina uppgifter att undervisa studenter och samverka med intressenter utanför universiteten på allvar. Som sakkunnig inser man ganska snabbt att undervisning ännu av de allra flesta uppfattas som en sekundär uppgift, som inte i fråga om kvalitetsutveckling eller dokumentation behöver ägnas samma omsorg som forskningen. Detta skall alls inte uppfattas som att jag pläderar för att uppgiften att forska skall bli sekundär; det måste förstås finnas en historia att förmedla, väl anpassad och intressant för olika publikationer men därmed inte i avsikt av vetenskapliga kvaliteter.

Två aspekter av forskningens öppenhet mot samhället är särskilt värda att lyfta fram. Den första är att varje historiker borde vara noga med att skriva fram den egna forskningens betydelse för samhället, redan i sina doktorsavhandlingar. Frågor om forskningens och historievetenskapens användbarhet, nytta och relevans behöver vi träna på att formulera kloka svar på, eftersom de med mina utgångspunkter är lika viktiga som frågor om teori och metod. Det är inte fråga om att lansera enkla bakgrundsteckningar till vår tids problem såsom de framställs i media, utan att visa på ämnets stora möjligheter, oavsett om vi i samhällsvetenskaplig anda och med ett tillämpat perspektiv diskuterar historia som förklaring till nutida konflikter, som kritisk analys av maktstrukturer eller som ett sökande efter

generella utvecklingsmönster, eller om vi från en mer humanistisk, närmast existentiell plattform motiverar historia utifrån behovet av förståelse av samhällsutvecklingens mångfald och variation, av redskap för respekt och tolerans gentemot det annorlunda, av önskan att lyfta fram tidigare undertryckta och osynliggjorda grupper och låta deras röster bli hörda, eller av skäl kopplade till diverse yttringar av bildning, kommunikation och meningsskapande. Utan tvekan har den senare bevekelsegrunden vunnit terräng på senare år. En ordförande i *Organization of American Historians*, i färd med att förklara de professionella historikernas kris, har formulerat det som "the necessity of history".³ För henne står historia som vetenskap i nära relation till våra mänskliga behov av odödlighet, kontinuitet och tradition, till nödvändigheten att bli inskriven i något större än våra utmätta människoliv. Det är onekligen en vacker tanke men den erbjuder föga av precision om vi vill övertyga andra än oss själva om det vetenskapliga historiciämnets förträfflighet. I lyckliga fall möts historien och samhället när forskaren på ett skickligt sätt förmår problematisera sitt ämne, internt såväl som externt.

Den andra aspekten av forskningens öppenhet som jag vill lyfta fram är att det i dialogen med samhället också bör ingå att forskaren gör sin röst hörd i den bredare samhällsdebatten, inte med en skarpskuren och hierarkisk föreställning om att den egna historiska sanningen eller tolkningen skall undanröja samhällets myter och lägga dess kollektiva minnen tillrätta, men likväl med övertygelsen att forskaren är en oundgänglig deltagare i det offentliga samtalet om historia. En sådan dialog bör inte begränsas till de tillfällen då debatten rör våra alldeles egna specialområden, utan också bredare frågor där historikernas innehållsliga överblick och analytiska förmåga att greppa större historiska processer och vikta betydelsen av olika fenomen oftare borde få komma till sin rätt. Det är viktigt att vi också vågar skriva syntetiska verk och inte tvekar att i våra arbeten beröra också de stora livsfrågorna och de övergripande samhällsproblemen. Man kan hålla med Maria Ågren när hon i *Historisk tidskrift* 2003 påpekar att syntetiska framställningar är nödvändiga när man skriver forskningsöversikter och läroböcker eller deltar i populära sammanhang, men den antydan som kan anas i hennes uppräkningslista att det då inte handlar om fullvärdig forskning har jag svårare för. Att producera vad hon kallar för "sammanfattande och tolkande helhetsbilder" är i mina ögon en forskningsuppgift som ställer höga vetenskapliga kvalitetskrav på författaren och föreläsaren, och som därtill ofta svarar mot en stor samhällelig efterfrågan.⁴

Mer än en iakttagare av krissymptom inom historievetenskapen har under de senaste decennierna pekat på den avgrund som existerar mellan den akademiska historiska forskningen och det bredare samhället med dess stora efterfrågan på historia. Här finns det anledning att återkomma till och

justera den amerikanska ordförandens analys; medan det bredare historieintresset antagligen går tillbaka på just ett behov av att tillskriva det förflutna mening och orientera sig i tidsflödet, drivs historia som vetenskap i hög grad av mekanismer som snarare bidrar till att göra det förflutna meningslöst för nutidsmänniskan: det betonas att historien är ett annat land än vårt nutida, ämnesvalet görs utifrån en logik som ofta inte överensstämmer med det bredare samhällets, teoretiseringen är långt driven och språket alltför ofta ett hinder för att människor utanför vetenskapssamhället skall kunna tillgodogöra sig texten. För säkerhets skull bör understrykas att denna bistra karakteristik långt ifrån stämmer på alla historiker och historievetenskapliga verk. En genomläsning av ett nummer av en historisk tidskrift ger dock alltför ofta syn för sägen.

Från historiografiskt till historiekulturellt sammanhang

Historikerns ideala självförståelse har länge varit historiografiskt präglad. Med det menar jag att historikern som sin viktiga uppgift sett arbetet att producera historia, allra helst det som brukar kallas ny kunskap. De kvalitetskriterier som ställts upp och som det funnits en rimlig konsensus kring har gällt denna historiska produkt, allt som oftast en monografi. Gränsen mellan bruk och missbruk av historia har inte varit svår att dra. Medan historikern personifierar det vetenskapliga bruk som är det enda legitima, beskrivs det ickevetenskapliga som skadligt, farligt och "ansvarslost".⁵ Erfarenheter och minnen är opålitliga, från historievetenskapen väsensskilda historiska fenomen av "folkligt" ursprung som i likhet med memoarer inte kan användas för vetenskapligt rekonstruktionsarbete utan att ha underkastats källkritisk granskning. Den professionella historikern är hårt innehållsligt specialiserad mot en "bindestrecksidentitet" som Rysslands-historiker, genushistoriker, idrottshistoriker eller 1700-talshistoriker. Det första "geografiska" bindestrecket är dock inte särskilt ofta förekommande, eftersom historia i Sverige och annorstädes fortfarande i allt väsentligt är ett nationellt projekt.

Denna självförståelse har också lett till att frågor om förmedling av historia har varit sekundära, medan frågor kring mottagandet av historia nästan aldrig ägnats någon uppmärksamhet. Frågor om historieförmedlingens kvaliteter har sedan 1980-talet hänskjutits till företrädare för historiedidaktik, som länge betraktats med betydande misstänksamhet av företrädare för producentkategorin. Bakom ligger det som har kallats nedsipprings-teorin, tanken att den vetenskapligt framtagna nya historiska kunskapen får ett allmänt välgörande inflytande på individ och samhälle när den med lämplig stilistisk och pedagogisk bearbetning sipprar nedåt i en enkelriktad

kommunikationskedja med historikern på topp.⁶ Denna idealistiska teori har veterligen aldrig prövats. I den historiografiska självförståelsen ingår följaktligen idealförhållandet att historikers verk är resultatet av en rent intern intellektuell process av idé- och teoripåverkan. Resultatet blir bäst om det yttre samhället och dess eventuella intressenter hålls på avstånd, utom – förstås – vad beträffar lön och forskningsanslag.

En självförståelse och en analytisk ram med betydligt större bäring på 2000-talet och på post-historikern är den historiekulturella. Om den historiografiska förståelsen var bäst anpassad för modernitetens tidevarv, med dess tilltro till den vetenskapliga kunskapen i allmänhet, och socialhistorien i synnerhet, som den kraft som för samhället framåt, i kumulativt, evolutionärt eller revolutionärt avseende, är den historiekulturella ramen bättre anpassad för en tid av sådana multitemporala perspektiv som ryms i det som brukar kallas den kulturella vändningen. Tillvaron går inte entydigt framåt längre annat än i en trivial kronologisk bemärkelse. Variation och mångfald får större plats. Erfarenhet, minne, berättelse, diskurs och historiebruk är begrepp som illustrerar att historien har både en prospektiv och en retrospektiv sida, som ömsesidigt förutsätter och påverkar varandra. Texter och andra historiska artefakter förändrar världen genom att de påverkar våra föreställningar och handlingar, men vi är samtidigt inskrivna i eller kulturellt disponerade för vissa historiska tolkningsmönster som i tid föregått artefakterna. Historiska processer blir med denna dubbelhet präglade av att vi dels är och har en historia, oavsett om vi vill det eller inte, dels gör historia genom att mer eller mindre medvetet vända oss om mot och åberopa historien i sökandet efter mening och framtidsorientering när vi går genom livet.⁷

Ett historiekulturellt perspektiv tar framför allt fasta på två aspekter av denna dubbelhet. Den första är förhållandet att vi inte vänder oss spontant och godtyckligt tillbaka till historien, utan utifrån var vi står och vilka vi är – positioner som förändras över tid – avgör vilken historia som är värd att forska om, lära och debattera, och vilken historia som bör förbigås med tystnad och glömska. I historiekulturen finns historisk-arkeologiska skikt som, när man gräver ut och undersöker dem med hjälp av realhistoriskt orienterad forskning, framstår som mer signifikanta än andra. Det är alltså inte så att vi i självbespeglning och subjektivism väljer fritt ur historiens skafferi, men det är inte heller så att allt i skafferiet alltid är lika attraktivt för alla. Historia är både färskvara och djupa kulturmönster. Den andra aspekten är den kommunikativa som redan hänvisats till: den historia som anses värd att bevara har inte bara en producent. Förmedling och mottagande är centrala aspekter i varje analys av historiens plats i ett samhälle, oavsett om vi väljer att anlägga processuella, strukturella eller funktionella perspektiv.

"Nya" perspektiv

Vad betyder då det historiekulturella ramverket för den professionella historikern, utöver den utmaning som denna kulturella vändning har inneburit för själva forskningsprocessen? Det betyder för det första att vi måste förstå att också den professionella historikern är inplacerad i ett historiekulturellt sammanhang och varken kan eller bör stå utanför det. Det betyder för det andra att historikern och monografin i dag har fått konkurrens om intresset för historia av professionella grupper och historiska produkter som ställer multitemporalitet i högsätet, som skickligt värderar vilken historia som har betydelse för många människor, och som månar om förmedlings- och mottagandeaspekter på ett sätt som är de allra flesta traditionella historiker främmande. Några av dem sysslar med historiska teman i film och i romaner, andra med andra historiekulturella artefakter. Om vi vill ta denna konkurrens på allvar, måste vi börja diskutera om alla historiska ämnen som ligger längs den kronologiska linjen är lika betydelsefulla att forska om, och om det är värt mödan att försöka vidga kretsen av adressater för våra produkter. Var går gränsen mellan å ena sidan historia som vetenskap, å andra sidan fiktion och film? Hur förhåller vi oss principiellt till det faktum att det inte är vi så mycket som företrädare för dessa kulturyttringar som styr människors föreställningar om det förflutna? Bakom ligger förstås ännu mer grundläggande frågor om vad historia som vetenskap skall vara bra för – om inte bara för svårdefinierade entiteter som den nya kunskapen, ämnesutvecklingen eller det kollektiva minnet.

Det ligger i sakens natur att den historiekulturellt orienterade post-historikern i högre grad än sin moderna kollega arbetar in urvalsfrågor och mottagaraspekter i den historievetenskapliga tankeoperationen. De är svåra att undvika. Föreställningen om "ny" kunskap blir med ett kulturanalytiskt synsätt underordnad frågan om hur kunskapsproduktionen i historia förhåller sig till bredare och djupare meningsskapande processer och praktiker i ett samhälle, vilket medför att kunskaper inte är enkla eller ens intressanta att tidfästa som "nya". Mottagaren av historia är inte en *tabula rasa* att fylla med det nya som historikern frambringat, utan en individ eller ett kollektiv med vad hermeneutiker skulle kalla förförståelse och fördomar, som framträder i våra berättelser, erfarenheter och minnen och påverkar mottagandet. Dessutom rymmer mottagarperspektivet en rad intressanta om än metodiskt svårhanterliga forskningsfrågor. En gäller flickors och pojkers, kvinnors och mäns reception och konsumtion av historia, som ingen svensk historiker mig veterligen ännu känt sig manad att undersöka.

Till sist vill jag nämna ytterligare två aspekter av historikerns hittills-

varande projekt som känns viktiga att motverka för post-historikern. Det är ingen lätt uppgift, eftersom kraftfulla maktstrukturer och socialiseringsprocesser står i vägen. Den första frågan gäller historikerns fångenskap i nationen och förkärlek för svensk historia, och i djupare bemärkelse tendensen att använda den "svenska" historien som en självklar socialisationsbakgrund när vi forskar om andra länder. En svensk historiker skall tydligen skriva på svenska om svensk historia. Om det ryska skall få sin plats i detta projekt, får det bli i termer av "bilden av Ryssland", som är tryggt förankrad i ett svenskt historiskt fundament. Som Eva Österberg påpekar är det främst när vi anknuter till olika teoretiska begrepp och perspektiv som har sin uppkomst eller utveckling utanför Sverige som vi överskrider den nationella ramen.⁸

I denna betoning av det nationella ligger en sammanvävning av historievetskap och identitetspolitik som för svenskt vidkommande kan ledas tillbaka åtminstone till 1800-talet. Härvidlag skiljer sig intressant nog inte den gamla territorialstaten, sedermera nationalstaten Sverige från "nya" nationer som Norge, Finland och Ukraina. Här framträder den ovan omtalade svenske statstjänstemannen på allvar! Man kan också skylla på otillräcklig språkkunskap, men eftersom vi mig veterligen inte heller har några Storbritannienhistoriker i Sverige faller väl detta argument.

Det finns vissa tecken på att en förändring kan vara på väg, möjligen konkret påverkad av den utvärdering av norsk historievetskap som resulterade i kritik mot vad som beskrevs som "metodologisk nationalism".⁹ Det finns ingenting som talar för att en motsvarande analys av svensk historieskrivning hade gett ett annorlunda resultat. I en bredare geografisk utblick utmanas emellertid den nationella historien allt oftare av ett intresse för global, universell, europeisk, transnationell och transkulturell historia med dess ambition att om inte nedmontera så åtminstone ifrågasätta de nationella och statliga gränsernas primat i historieskrivningen. Än så länge befinner sig ambitionen hos oss i huvudsak på deklaraionsnivån. Att fläta samman Sveriges historia med andra historier, nationella eller nationsöverskridande, skulle kunna väcka spännande frågor som vi måhända skulle kunna enas kring, inte minst om jämförelsens, lärprocessens och påverkansmönstrens betydelse för och i historien. Historiska teman som migration och diaspora, så framträdande i den internationella samtidshistorien, kan ytterligare förstärka intresset för gränsöverskridande perspektiv.

Därmed har jag också antytt den andra aspekten som jag tycker är viktig att motverka: den specialisering och fragmentisering av historieforskningen som riskerar att få det vetenskapliga samtalet att avstanna. Det är ett svårare problem. Som bland andra Richard Evans framhållit är denna fragmentisering ett konkret uttryck för att vi får allt svårare att komma överens om vad som är det historiskt betydelsefulla.¹⁰ Utvecklingen går naturligtvis

också stick i stäv med de förhoppningar om att vi skall intressera oss mer för de övergripande historiska sammanhangen som jag tidigare ventilerat. Med undantag av doktorandseminariet och den närmaste forskarkretsen har vi i dag i den universitetsmiljö jag känner bäst, i Lund, nära nog slutat att tala historia med varandra. Det är bara några få av mina kollegor som låter bli att tala med mig för att jag sysslar med den sovjetkommunistiska terrorn. Fler upplever antagligen att de helt enkelt inte har något att tala professionellt med mig om, eftersom våra forskningsområden och teoretiska inspirationskällor befinner sig så långt från varandra och inte längre verkar ha några beröringspunkter. Jag måste väl också erkänna att jag inte alltid heller känner den stora lusten att fördjupa mig i deras ämnesområden. Undervisning och byråkrati är gemensamma angelägenheter, men inte forskningen och dess förutsättningar. Det är ingenting jag är stolt över.

Det finns all anledning att fundera över denna utveckling. En möjlig förklaring till svårigheten att diskutera historia som vetenskap skulle kunna vara det tilltagande inflytandet från postmodernistisk teori, med dess avstånds- tagande från föreställningar om historien som en sammanhängande, essentiell helhet som vi alla kan omfatta och kommunicera, olika tolkningar av den till trots. Målet för historieskrivningen, säger Frank Ankersmit, är inte längre integration, syntes och totalitet. Utan att använda begreppet knyter han sitt resonemang till vad som ovan beskrivits som ett historiekulturellt perspektiv och menar att det skett en förskjutning i det vetenskapliga tänkandet från föreställningen att vi är och har en historia till idén att vi kulturellt konstruerar en historia: "We must not shape ourselves according to or in conformity with the past, but learn to play our cultural game with it."¹¹ Återstår för var och en historiker då endast att plocka upp och göra någonting av vad Ankersmit beskriver som *historical scraps*, historiska fragment.¹²

Jag är inte övertygad om att den kulturella vändningen i sig har fragmentiserat historieforskningen. Tvärtom har jag en känsla av att många forskare har blivit mer uppmärksamma på behovet av och komplexiteten i att integrera det reella med det föreställda i historien, om än på ett annat sätt än i den moderna distinktionen mellan bas och överbyggnad. Jag är inte heller övertygad om att sådana idéer som Ankersmit gör sig till tolk för har satt så djupa spår hos de svenska historikerna, särskilt inte i den historievetenskapliga praktiken.

Svårigheten att kommunicera knyter jag hellre till andra utvecklingar inom historikernas samhälle. Är man som jag intresserad av internationell samtids historia är man som sagt van vid att det existerar ideologiska motsättningar mellan forskare. Vi har väl alltid vetat att det funnits en spänning mellan å ena sidan vår ambition att vara distanserade historiker med något slags objektivitet för ögonen, å andra sidan den aktiva ideologiska, poli-

tiska och sociala roll som ämnet alltid har spelat, också i Sverige. Sådana motsättningar kan i många fall vara fruktbara, särskilt som det ideologiska och det teoretiska ofta kan vara svårt att skilja åt, men det finns en risk att de i stället verkar blockerande och förlamande. Viktigare är kanske att historia under de senaste decennierna utvecklats till ett identitetsämne. Vår tillhörighet till specifika sociala kategorier, som etnisk grupp, klass, kön och sexualitet, sätter sin prägel på vad vi forskar om och vad vi tycker är det historiskt betydelsefulla. Vi är vad vi forskar om, kan man lite tillspetsat säga. Alternativt tenderar vi att ta starkt parti för grupper som inte är vår egen men som anses ha glömts bort, dolts eller offrats i den stora historiska berättelsen. Hållningen accentuerar inte bara identitets- utan också moralfrågor, som inte längre – om de någonsin gjort det – står utanför den vetenskapliga historieskrivningen. Det är ingen alltigenom negativ utveckling, för historia som vetenskap kräver av oss inte bara distans, utan också närhet. Det är inte heller fel med moraliska ställningstaganden, om vi bara kan undvika att moralisera. Men risken är i det här sammanhanget uppenbar att kombinationen av ideologiska, existentiella och moraliska hållningar, inte sällan ömsesidigt förstärkande, drar skarpskurna gränser mellan forskare och forskargrupper.

Det är nödvändigt att vi som post-historiker finner vägar och samtalsämnen som kan överbrygga dessa klyftor och återinföra det vetenskapliga samtalet. Ett sätt, som detta tidskriftsnummer är ett utmärkt exempel på, är att försöka identifiera teman som angår alla historiker. Ett annat är att återvända till de fundamentala historievetenskapliga perspektiven som likt syret som vi andas förenar oss historiker. Kollegan Beale, som inledde denna artikel, efterlyste redan för mer än ett halvsekel sedan, utifrån en stark övertygelse om historikerns företrädesposition, en samlande diskussion om vad man kan lära av historien:

We could devote more time to fundamentals... We could repudiate the feeling still strong in some quarters that to interpret or speculate on the lessons of history is unprofessional, to reach a large public indecent. We could remember that if we do not interpret and seek lessons from history out of our knowledge, journalists, commentators, and popularizers are going to do it for us out of their ignorance of history.¹³

Den här texten har på ett övergripande plan haft ett annat sådant grundtema, nämligen föränderliga föreställningar om tiden och temporaliteten. I ett samtal om dessa finns det plats inte bara för professionella historiker, utan också för representanter för de historiedidaktiska och historiefilosofiska idéer som alltför sällan får vara med i samtalet.

The post-historian

The article discusses the identity, roles, and duties of the professional historian in an era in which the historical dimension is no longer a historian's monopoly. It is argued that the standard modern framework of understanding a historian as someone highly specialized in the production of 'new' history has to give way to a new understanding that situates the historian in historical culture, which is defined as the communicative arena in which a society evaluates which history is worth researching, teaching and learning, exhibiting and debating, and which is not. It is the author's conviction that the historian has a crucial role to play in this, but a serious professional rethink is needed before it can be secured. Different aspects of the communication and reception of history must be included into the historian's self-understanding. The task of informing society by taking part in a much larger history work, which also must include debates and writings on the great historical narratives, must be taken seriously.

Two main obstacles are identified. The first is the inclination to restrict the historian's focus to national history. There are, however, some indications that this deeply rooted national bias is likely to disappear. The other problem is that the historian, because of the protracted processes of professional specialization and fragmentation, has stopped reflecting on history as a common scholarly project. This unfortunate development has little to do with the popularity of postmodern ideas, with their dissociation from the idea of history as a unified narrative, and far more with the fact that history has turned into a discipline governed by identity needs and interests, often reinforced by ideological and moral arguments. To assert themselves among strong competitors in current historical culture, it is imperative that historians go back to discussing the basics of their endeavours.

Keywords: historian's identity, dialogue, historical culture, methodological nationalism, fragmentation

Noter

- 1 Howard Beale, "The professional historian: His theory and his practice", *Pacific Historical Review* 1953:3, s. 229.
- 2 Keith Jenkins, Sue Morgan & Alun Munslow, "Introduction: On fidelity and diversity", i *Manifestos for History*, desamma (red.), London & New York 2007, s. 1.
- 3 Gerda Lerner, "The necessity of history and the professional historian", *The Journal of American History* 1982:1, s. 7–20.
- 4 Maria Ågren, "Några reflexioner om synteser", *Historisk tidskrift* 2003:4, s. 575.
- 5 Adjektiven är hämtade från Antoon De Baets, *Responsible History*, New York & Oxford 2009, s. 14.

- 6 Se Bernard Eric Jensen, *Historiedidaktiske sonderinger. Bind 1*, Köpenhamn 1994, s. 62–64.
- 7 Jag har utvecklat dessa perspektiv ytterligare i Klas-Göran Karlsson, *Europeiska möten med historien. Historiekulturella perspektiv på andra världskriget, förintelsen och den kommunistiska terrorn*, Stockholm 2010.
- 8 Eva Österberg, "Kultur, genus och samtiden. Svensk historieforskning från senare delen av 1980-talet till 2010", i *Historieskrivningen i Sverige*, Gunnar Artéus & Klas Åmark (red.), Lund 2012, s. 180.
- 9 Bo Stråth m fl, *Evaluering av norsk historiefaglig forskning: bortenfor nasjonen i tid og rom. Fortidens makt og fremtidens muligheter i norsk historieforskning*, Oslo 2008, s. 152–157.
- 10 Richard Evans, *Till historiens försvar*, Stockholm 2000, s. 179.
- 11 Frank Ankersmit, "Historiography and postmodernism", i *History and Theory: Contemporary Readings*, Brian Fay, Philip Pomper & Richard Vann (red.), Malden & Oxford 1998, s. 189.
- 12 Ankersmit 1998, s. 187.
- 13 Beale 1953, s. 230.